

5120

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కా కి నా డ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౪ { పార్థివ శ్రావణ-ఫాల్గునములు } సంచిక ౩-౬

శ్రీనాథుఁడు—బంగారు మొలక.

అందుఁ జూరదత్తు, బి. ఏ.

శ్రీనాథుఁడు పారవిలాస పీఠికలో నవది తిప్పయ్య సోదరుని ద్వీపాంతర వాణిజ్య వర్ణనా సందర్భమున, జలనోంగినుండి యీతఁడు బంగారు మొలకను దెచ్చినట్లు వర్ణింపెను.

సీ వంజారఁ గప్పురపాదవంబులు దెచ్చు

జలనోంగి బంగారు మొలక దెచ్చి

ఈబంగారు మొలక కర్ణాట శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తాము నూతనముగా సంస్కరించి ప్రకటించిన పారవిలాసపీఠికలో గులాబిచెట్టన వన్నెరు మొలక అని నెలవిచ్చినారు. కాని వీరిచ్చిన యర్థము సరికాదని తలఁచుట కాధారములు గలవు. బంగారు మొలకను గూర్చి ప్రకంశించిన మఱియొక సుప్రసిద్ధాధికవి గలఁడు. చెల్లపిల్ల నరసకవి యాదిసీతూర్ల తిలకావిలాసములో యాదిసీతూర్లతిలక సౌందర్యమును వర్ణించునంద ర్భమున నామిను బంగారు మొలకతోఁ బోల్చినాఁడు. ఆవద్యముల నిం దుదాహరించెదను.

ఉ. కంఠని మానుచుండు కనుగండని జాబిల్లిగ్గు తేటిమా
 క్కందనిపూలగుత్తి మరుగందని రథ్తుమెఱుంగుజల్లు వా
 గందని ముద్దుబిల్క రఱుం గందని బంగారుమొక్కపూలుదా
 గందని మారువాటి పెరగందని క్రొన్నెలజంకకూన నూ
 గందని తమ్మిమొగ్గ పులుగందని ముత్రెముసుమ్ము కొమ్మమున

సీ. కళలుదేరదు నిందు జలుగువన్నెలగుత్తి
 గమగమవలచు బంగారుమొలక

కొదమతుమ్మెద పాదుకొసని క్రొన్నెనదండ
 నడువనేర్చిన రతనంపుబామ్మ
 కవలకనిజుల్పు తొల్పరిమింతుదీగ దె
 మ్మొర చూరగొసని కళ్ళుపుడదాని
 తొడరి కోయల నుంక మడుగని యెలమాని
 వెలలేని జలుగువన్నెలకొటారు

గీ. కాంత రతికాంతకాంతుఁ బూజింతు ననుచు
 సంతసము నంత సంతసల్ దొంతరిలగ
 సంతసించిన వింతచామంతిబంతి
 వంతుకెక్కిన వలరాజదంతి యంతి.

ద్వితీయాశ్వాసము, 70-71 వ.

పై కవ్యములలోఁ గవి యొక్కవయస్సులోనున్న యామిసిపూర్ణ
 తిలకను వర్ణించు రూపకాతికయోక్తియలంకారమును నిరూపించెను.
 గమగమవలచు బంగారుమొలక యనఁగాఁ దాని యబ్బిన బంగార మని
 యర్థము.

ఈ బంగారుమొలక కర్థము ప్రాణ్యనిఘంటువునఁ గలదు.

మొలక : ఈ పదము బంగారుమొలకవలె శన్నది. (She is
 a perfect beauty)

ప్రాణ్యనిఘంటువు, పుట 818. 1859 వాక్రము.

ఈ బంగారుమొలకకు అంగ్లమున నగ్గెట్ (Nugget) అని యర్థము. పూర్వకాలమున దక్షిణావధమునుండి పార్థనాథులు సువర్ణ ద్వీపము (Java) నుండి, యీ బంగారుమొలకలను దెచ్చుచుండెడివారట. జలనోంగి యనునది ఇప్పుడు, బావా, నుమిత్రా, బొన్జియో ద్వీపములలో నొక రేవువట్టనైన యుండనోపు పూర్వము బర్మాలోని కొంతకొగమునకు రానున్న దేశ మనియు, సువర్ణ భూమి యనియుఁ బేర్చుండెను *

శ్రీనాథుడు తిప్పయ తరుణ, చీని, తనాయి, గోప, రతుణా పానంబులనుండి సామాన్లఁ దెప్పించుచుండెనని చెప్పినాడు. కాఁబట్టి శ్రీనాథుడు వర్ణించిన బంగారుమొలక కర్ణము గులాబీదెట్టని కాదని నృప్తముగాఁ జెప్పవచ్చును. గొజ్జంగిని రనఁగాఁ బన్నరు. గులాబీని రని యభిప్రాయపడి, సీసకద్యము మొదటిపాదములో కవి కర్పూరపాదకములను దెచ్చినట్లు చెప్పబడే బంగారుమొలక యనఁగాఁ బన్నరుమొలకయై యుండునని ప్రభాకరకాస్త్రిగారు తఁచిరి. గొజ్జంగి వదమునకుఁ బూర్వనిఘంటువులలో గులాబీ యని యర్థము లేదు. కిట్టెలుదొర కన్నడనిఘంటువులలో గొజ్జంగి వదమున కొకవిధమైన మల్లె లేక బామంతి యని యర్థము వ్రాసియున్నాడు. అట్లే మద్రాసు విశ్వ విద్యాలయమువారు వ్రాసిన తమిళనిఘంటువునందుఁ గలదు.

గొజ్జంగె : గొజ్జంగె; గొజ్జంగె; గొజ్జంగె A kind of Jasmine
సేవైంగె, తెలుగు, గుజరి, తమిళము కొఱంగిరి.

Kittel Dicionery.

ఈ పదములు మఱోధి పుడగినది. మఱియొక వ్యాసమున నీ ప్రసంగమును జేసెదను.

Now, we have definite evidence that a portion of Burma was known in latter ages as Suvarnabhumi. According to Kalyani inscriptions(1476 A.D), Ramannadesa was also called Suvarnabhumi.

అవది తిప్పయ 'దీని. సింహళ, తనాయి, హరమంజ, జోణంగి క్రభృతి నానాదీవనకారకులగు ధనకనకవస్తువాహనమాణిక్య గాణిక్యకులకు దెప్పించి యిప్పించువాడట. ఈజోణంగిదేశ మిప్పటి తురుష్క (Turkey) పారశీక (Persia) దేశ భూభాగము. అనాటి వనిజులు పూర్వ వర్షిణుదేశములలో వాణిజ్యము సాగించు చుండినటుల శ్రీనాథుడు స్పష్టముచిరాడు క్రింద నిఘంటువులో జోణంగి కదమున కర్థ మిట్లు గలదు.

జోనంగ-Tbh of యవనక, An Ionian, a sunk, An Arab
(తురుక, తురుష్కయవన Mr. 382. తెలుగు జోణంగి తమిళ
మళ మూలము. జోనంగ. జోనంగవల-A Turkish Arab)
జోణంగిదేశ మనగా నిప్పటి యరేబి ఈ, టర్కీప్రాంతభూమి
యని నిశ్చయము కాగలదు. ప్రభాకరశాస్త్రిగారి రచిప్రామదక్షిణ
మలబార్ ప్రాంతనిషయము కాదనవచ్చును.

శ్రీః కుమారసంభవ విమర్శము.

విద్వాన్ శ్రీ భక్తవక్త్రము, బి. వ

I

కుమారసంభవ మనశేర విశుడు మనకు లభ్యమై యుండు నది కడనేడవర్గం గంధము తారకానుగం జుపుకటక నందు కథ గలదు. ఇతే కా నాయః దొలత దానినర్గ లిరవదిరెం దనియు, నేకార జానునో కడకటి యైదువర్గలున వప్తములైపోగా మిగిలి ఏ కడు నేడు వనియుం జెప్పుగా రువ్వాగు. ఇందం గున్న కలవర పాతాని కుల యభిప్రాయ మే ననగా సర్వతీవరమేత్వనలపెండ్లిదత్తక నుండు నామిదివర్గం గంధభాగమే కాళిదాను వ్రాసిపట్టి వనియు, తరువాతి వర్గం నెవరో వ్రాసి కాళిదాను గంధకుతోఁ జేర్చగా నని యతనిపేర వ్యాప్తికి వచ్చిన వనియు

పెండ్లితోనే కథ ముగియు నేని యప్పుడు గంధమునకుం బాగ్యతీవనియ మయో గిజాకల్యాణ మనియో పేడ పెట్టవల యునే కాని కుమారసంభవ మను నామ మెట్లు పొవదును? కాళిదాను తగినపేరు పెట్టనేరనివాఁడా? మహాతావుఁ డగు నతని రచనలలోఁ బ్రత్యక్షరమును భావగర్భమును సర్థపూర్ణమునై యుండునే కాని వ్యర్థమై యుండదే? ఇతను గ్రంథమున కతఁడు పెట్టినపేరే తగక యుండు నా? క్రమఃకాణ్యుతో మహాకవిహృదయము నారయుదు మేని ఆతఁ డుంచిన కుమారసంభవ మన పేరే గ్రంథమునకుఁ దగిన దనియు, మఱి యెవరు పెట్టు నేపేరును అం యనురూపము గా దనియుఁ దెలిసి కొనఁగలవారి మగుదుము. మహాకవియగు నెవని రచనయందుఁ గాని యొక్కవదముందొలగించితిమేని యందులకు సమాంతరమును మనము

కూర్వః జాలియంద మఃగా, నిత మహాకవికులగురు వగు కాళిదాసు వాడిన మాటను దొలగఁజేసి సమాంతరమును కాదుగదా, ఈవ స్తువాంతరమునేని యోజించి వట్టి కూర్వఁగలవాఁ డెం దుండును?

రాక్షసబాధకు లగు దేవతలు కోరు ప్రయోజనము కుమార స్వామి పుట్టుట అదే కుమారసంభవము (II 51-2) ఆప్రయోజనము సిద్ధించుట కుపాయము ఉమాహ పేశ్వరుల వివాహము ఘటిల్లఁజేయుటయే యని బ్రహ్మ యువదేశింజను. (II 57-61) మన్మథుని బూర్పి (III) దేవతలు కావించిన యత్నము కొనసాగకపోయినను వివాహ మేమీ సార్వభౌతకఃఫలముగా జరిగియే టిటుకు. (V, VI, VII). కుమారసంభవము; కు అద్వితీయోపాయముగా నువదేశింపఁబడిన వివాహము నొనవేలుటయే కథకు ముగియిక. ఉపాయ మమోఘమైనందు నం దన్నిర్వర్తనముచేతనే వ్యంజనమైన ఫలసిద్ధిని మరల వాచ్యముగఁ 'గుమారుడు గల్గె' నని చెప్పట చప్పునగా నుండును. కావుననే వ్యంగ్యకవనమునకుం బేర్పెన్నికఁగన్న కాళిదాసమహాకవి యట్లు చెప్పఁ దామెను. 'కుమారసంభవము'నకు 'గిహకల్యాణ'మని పేర నొసరిన యాంధ్రగద్యానువాదగ్రంథమునకుఁ బీఠిక వ్రాయుచు శ్రీముతులు ఒంగోలు వేంకటరంగయ్య B. A., B. L. గారిట్లు వ్రాయుచున్నారు:

The theme of this composition as conceived by the great master-poet starts from a combined request of all the Devas addressed to Brahma, the Creator, for a leader and commander of the angelic forces to war against and destroy the Titan Tarakasura and his hosts. The artistic consummation of the conception of such a plot may well be achieved and perfected by the wedding of the Divine Pair, the world-parents, Parvati and Parameswara and need not go down to the narration of the physical embodiment of the Devine Spirit into a son." సిద్ధించిన వని చెప్పటతో నక్కఱలేకయే సిద్ధించిన ప్రయోజనము కుమారసంభవము ప్రభావమునఁగా తత్సాధకోపాయమగు పరియోజనమునకుఁ బ్రాధాన్యము లేదు. ప్రధాన మేదో దానినే కాళిదాసు గ్రంథమునకు పేరుచేసెను. పూర్వోక్తమనావగ్రంథమునఁ గడవటి

వాక్య వి.డి. "కొంతకాలమునకు గారీకంకరులకుఁ గుమారుఁడు జన్మించి తారకుని వధించి విశ్వకర్మ సంతాపము యయ్యె" కుమారసంభవము నిట్లు వాచ్యముగఁజెప్పియు నదివాదకులు ఆపేరు నేల తొలంగించిరో ! మఱుగు అనురూప్యముననే కాని క్రొత్తపదమునఁ గాదుగదా !

II

గడుతునికొఱకైన లోతుల తపాతప నిరూపకులుటకు సాధన ముగాఁ గాళిదాసు తారకాసురుని దురధికారప్రాభవమును వర్ణించిన తెఱఁగు వర్ణనీయము. (a) అతఁడు తరులసాక్షు నవహరించెను. మేరు శృంగముల వాత్సల్యములఁ గ్రీడాశైలములుగా సంతరించుకొనెను. మిన్నేటిపసిఁడితారుల నూడఁబెరికి తనడిగ్గియలలోఁ బాడుకొల్పుకొ నెను. విమానమార్గముల నొరులం దలచూపనీయక వానిని తనసంచారమునకే యుంచుకొనెను. జీవితల హవిర్యాగముల నొడిసి తీసికొనెను. ఇంద్రుని యుచ్చైశ్రవమును హరించెను. రత్నాకరముల రత్నముల నన్నిటిని నాచిగొనెను. పుష్కలావర్తకాది మేధుములం దన దంతావళముల వ్రతక్రీడకు లోఁబఱచెను. (b) తనకు లేని కల్పవృక్షములు దేవతల కేలయని వానిని లెగనఱికించెను. (c) లోకజ్ఞేయమునకై పాటు వడు సూర్యచంద్రవాహ్మ్యాదులం దనసేవకే కట్టువలచెను. తన కొలఁకుల కమలములను విరియించుటయే సూర్యునకును, తననికొలిపఁగములకు వెన్నలం గూర్చుటయే చంద్రునకును, తనకు పువ్వులం జేర్చివెట్టుటయే ఋతువులకును, తనకుఁ జానురములు పూనుటయే అచ్చులకును వారి శిరోరత్నముల వెలుఁగునం దననగరముం బ్రకాశింపఁజేయటయే వానుకి శ్రమముఖపర్పరాజులకును - పరులుగాఁ గల్పించెను. (d) లోకములం దాటుమాటు గావించెను. సూర్యున కెడకాలమున సైతము వేడిని లేకుండునట్లును, వెన్నలకు పెరుగుట, తరుగుటలు లేకుండునట్లును, వాయువునకు విశ్వంఖలసంచార ముడుగునట్లును, ఋతువులకం (గరుడ)క్రియ పెండ్ల భావ భరి మున్నగు భర్మములు దత్తునట్లును

జేసెను. తారకానుమని దురధికారంపుంబ్రాధవను సహింక నెవరికిని సాధ్యవడదయ్యెను. కానుకలు పెట్టి నుముఖుండేసిగొందనూ యన్న, దుర్జనుఁ డగుటచే నతఁడు క్రత్యవకారముచే నణఁగునే కాని ఉపకార ములకు లోఁగఁడు పోరి జయింకమాయన్న విష్ణుపునంతటి దేవునకుం గూడ నది యసాధ్యమాయెను. కావుననే కుమారస్వామి యవతరింక వలసినవైనను. అదే ఏతత్ కావ్యప్రతిపాద్యప్రయోజనము.

తారకానురసంశారసమర్థుఁడగు చమూవతి నొకనిఁ బ్రసాదించు మని దేవతలు బ్రహ్మాదేవుం బ్రార్థించ నానేట్లుబెద్ద యుమాశంకరుల కుమారుఁడే యట్టిఁ దగుననియు, నుమాసౌందర్య మీశుని చిత్తము నాకర్షించునట్లు జేయుటయే వారి వినాహమును ఘట్టిల్లజేయు నుపాయ మనియు నుపదేశించును. ఆకుపాయము సాపాయగుగుటకు హేతు వైన యందలి లోక మేమనఁగా, ఈశుం యాశతంఘ్రిన విస్మృతి. ఇది బ్రహ్మాదేవుననే క్రమ్మింప నింక దేవత లితరు లందుకు లోనగు టలో వింతలేను. దేవతలు మన్మథుం బూన్చిరి. మన్మథోద్యోగము

(సళేషము)

దర్శన సమీక్ష.

సాహిత్యశిరోమణి, భాషావ్రవీణ.

చిలుకూరి వీరభద్రశాస్త్రి

(అనువృత్తము.)

నకులీల సామంతదర్శనము.

ఈ దర్శనమున సిద్ధాంతము చే జీవులసంహారమును దొంగిలించుటయు
కార్య, కారణ, యోగ, విధి, దుఃఖాంతము లనియెడి నైరుత తత్వములు
వ్రతపాదించబడినవి. వశు, వశువతిశబ్దము లీక్రిందిరీతి నభిముఖులచే
సర్వదించబడినవి.

శ్లో. బ్రహ్మవ్యాసంబవర్తంతాః వశః వశీరీతాః.

తేమాహి నాయకో యగ్నా చ్ఛివః వశువతిః స్మృతః.

వశువులు జీవులు, వశువతి యీశ్వరుడు. ఇతనాచేతనయావ
మగు వ్రవించమునఁ గల వదార్థజాత మంతయు కార్యము. ఈశ్వరుడు
కారణము. ఇతఁడు స్వతంత్రుడు. జవము, భ్యానము, మున్నగునది
యోగము. మూడుకాలములయందు స్నానము, భస్మస్నానము మొద
లగునది వ్రతము. పాశముల వీడి యీశ్వరుఁ డగుటయే దుఃఖాంతము
వీరిమతిమున మోక్ష మీయఃఖాంతమే. ఈ వంచితత్వాత్మక మక
పాశువతితంత్రమువలననే ముక్తి కలుగు సని వీరసమ్మక. కావుననే—

శ్లో. జ్ఞానమాత్రే వృథాశాస్త్రం నాత్మా దృష్టిస్తు దుర్లిభా,

పంచార్థా దన్యత్ నాస్తి యథావ తత్రప్రసిద్ధయః.

అని యభిముక్తవాక్యము.

శ్రీవదర్శనము.

కర్మాదినిరపేక్షుఁ డీశ్వరుడు కారణ మయినచో వైషమ్యము
స్వర్పిత్య మనది దోషము తీర్చుననుక దలసింపము. అని యాచి:

మునారు ఈశ్వరుడు కర్మసాపేక్షుఁ డయి కారణ మగు నని యంగీకరించుటయేకాక తత్త్వములనొందురీతిగా నంగీకరించిరి ౧ వది. ౨ విద్య. ౩ అవిద్య. ౪ వశువు. ౫ సాతము. ౬ కారణము వానిలో కలి శివుఁడు. తత్త్వజ్ఞానము విద్య. విద్యాజ్ఞానము అవిద్య అశుచిత్వము మలము. మాయారోధము, కర్మ శక్తి, యకు భేదములతోఁ గూడినది సాతము. (జీవబ ధము.) శివుఁడు వశువు. సాతనివృత్తికయి జవధ్యానాచరణము కారణము.

శ్లో. పరివిద్యే రథా విద్యా కతుః సాతశ్చ కారణా,

తన్నివృత్తాంతి ప్రోక్తాః పదార్థాః పటో సమాసతః.

ఈతత్త్వములను యోగ్యముగాఁ దెలియుటవలనఁ బాతనిమోచన మగును. దానిచే నీశ్వరత్వము పొందుట రూపమయిన మోక్షము లభించు నని యాదర్శనకారులసిద్ధాంతసంక్షేపము.

ప్రత్యభిజ్ఞాదర్శనము.

ఈ మతావలంబులు మాహేశ్వరులు. వీరు మోక్షప్రాప్తికై ప్రత్యభిజ్ఞయే (అతఁడేనేను, వాఁడే వీఁడు, అదే యిది యని తెలియుట) ప్రధాన మగుసాధన మని యందురు. ఈశ్వరుఁడు పూర్ణుఁడు, స్వతంత్రుఁడు. కావున జగత్తును నిర్మించుటకయి కర్మాదిసాధనమును దేని నపేక్షించఁడు. తన యిచ్చచేతనే యంతయు నిర్మించును.

చైతన్యము జీవేశ్వరులకు సహజము. కావున జీవులు పరస్పరము భిన్ను లయినను నీశ్వరునికంటె భిన్నులు కానేరరు. పర మేశ్వరునిలో జీవతాదాత్మ్య మనుభవసిద్ధము. కావున జీవులచే నీశ్వరునితోఁ తాదాత్మ్యమును బొందుటకై ప్రత్యభిజ్ఞ యాశ్రయింపవలెను.

ప్రత్యభిజ్ఞ యన 'నేను ఈశ్వరుఁడను. ఈశ్వరునికంటె భిన్నుఁడను గాను.' అను సాక్షాత్కారము. కేవల మట్టి సాక్షాత్కారము చేతనే శ్రేయస్సు, మోక్షముఁ గూడ లభించును. మోక్షమునకయి

ప్రాణాయామాదులయపేక్ష వీరిమతమున లేదు. శరీరము నెండించు జేయుట, భస్మస్నానము, జపము, వరిచర్య చేయుట మోక్షమున కనవసరము.

ఈశ్వరునివలెనే జీవుడు చైతన్యస్వరూపుడయినను మాయాశకుఁడగుటచే నీశ్వరాంశమై భాసించుటలేదు. ఈర్ష్యరుగవలె వరిపూర్ణచైతన్య స్వరూపుడై భాసిండుటకుఁ బ్రత్యభిజ్ఞ యత్యంతాపేక్షితము. బ్రత్యభిజ్ఞాబలముచే “పూర్ణచైతన్యవ్యాత్యత్యమే మోక్షము” అని నిర్విభిజ్ఞాదర్శనకారులయభిప్రాయము. ఈవిషయమై పెద్దల యూహా యాక్రందిరితిది—

శ్లో. తైస్తై రప్యవయాదితై రుపనతః తస్యాః స్థితోఽవ్యంతికీ
కాంతో లోకసమాన ఏవ మహాజ్ఞాతో స రంతుం యథా,
లోక స్తైష తథాపపేక్షితగుః స్వాత్మాపి విశ్వేశ్వరో
నై వాయం నిజవైభవాయ తదియం తత్పితృభి జ్ఞోదితా.

రసేశ్వరదర్శనము

పారదము (పాదరసము) మున్నగు శబ్దములచే వ్యవహరింపఁబడు నేరసము కలదో యాయాపుడగు నీశ్వరుఁడు రసేశ్వరుఁడు. ఈరసేశ్వరుఁడు శరీరమునకు దృఢత (బలము) నొసంగి యుక్తికి హేతువగు నగు తలంచుమహేశ్వరులు రసేశ్వరులనబడుదురు. వారలచే రచింపఁబడిన దర్శనము రసేశ్వరదర్శనము.

వీరిమతమునగు జీవాత్మలు చైతన్యస్వరూపులగుటచే నీశ్వరస్వరూపులే. పాదరసమును సేవించ దానివలన నగుశరీరదార్ధ్యముచే నీశ్వరత్వ ప్రాప్తికావ మగుజీవన్ముక్తియగును. ఆజీవన్ముక్తినే మోక్షముగ నంగీకరింతురు. జీవించియుండఁగా నగుముక్తి జీవన్ముక్తి. ముక్తియన మూలాజ్ఞానము నశించుటచేత నగునిజస్వరూపానాప్తి, అది జ్ఞానముచే సాధింపవలయును. ‘తమేవ విదిత్వా; అని తుగ్రి. ఆత్మతత్త్వవిషయమగు

తెలియజేయును. 'తత్త్వజ్ఞానసి,' మొదలగువాక్యములవలనఁ గలుగు జ్ఞానమే మోక్షసాధనము. జ్ఞాన మభ్యాసాదిశయమువలన లభించును. అభ్యాసము చేయవలయు నన్నచో శరీరబల మత్సంతాపశక్యము.

శ్లో. ఇతి ధనశరీరభాగా స్సత్త్వానిత్యా స్పదైవ యతస్యియం,

మక్తా సాచ జ్ఞానాత్ తచ్ఛాభ్యాసాత్ సచ స్థిరే దేహే.

శరీరస్థైర్యము పారదాదికదవాచ్య మగురగ సేవనముచే లభించును.

అట్లెవమునకు పొంద మనవేరు 'పారం దదాతి పారదః, అను వ్యుత్పత్తిచే సంసారము యొక్క యవ్వలియొద్దను బొందించుటచే గలిగినది. దీనివలనఁ గలుగఁ జెందఁ —

శ్లో. సంసారస్య వరం పారం దత్తేనా పారదః స్మృతః

పారదో గదితో యస్మా త్పరార్థం సాధకోత్తమైః.

అని చెప్పెదరు ఈ పాదరసము సాక్షాత్తు మోక్షమునొసంగఁజాల దని నను మోక్షసాధనాభ్యాసమునకుఁ గావలసినశరీరపాలనము నొసంగి మోక్ష మీయఁగల దని వీర్యాశయము.

కావున జీవన్ముక్తి కోరుకఁగలిగినవలెను మొట్టమొదట పాద రగమును సేవించి శరీరపుష్టిని సంపాదించవలయును. అనంతర మాత్మ తత్త్వ మభ్యాసించవలయును. అయభ్యాసమువలన మిథ్యాజ్ఞానము నమూలముగ నశించ జీవన్ముక్తి యగు నందరు

ఇతరదగ్గనకర్తలు శ్రవణము, మనఃము నిదిధ్యాసము, మున్న గుసాధనములచే జీవన్ముక్తి యగునందరు కిర లంగీకరించినట్టిని జీవన్ముక్తి నొప్పుకొనరు. మఱియు శ్రు. తస్య తావదేవ చిరం యావన్నవి మోక్ష్యే అథ సంక త్సేప్యః శ్లో. వద్దస్యకేపి ముక్తిస్తు దగ్ధితా పిదపా తవే, కరాతులగవ త్సాపి క్రతస్యతా నోవలభ్యతే అని శ్రుతిస్మృతు లందు దేహపాతానంతరమే ముక్తి చూపబడినది. ఈకరిదృశ్యమాన మగు దేహ మాటుకోశముల (ధాతువుల)చే నిర్మిత మని క్రసిద్ధము. వానిలో చర్మము, రక్తము మాంసము, అనుమూడు కోశములు తల్లి

శరీరము వలన వచ్చును. మేడను, ఎమకలు, వజ్ర యనగిముడు కోశములు తలచివలన బొందబడును. ఇట్లే యా కోశముల వలన నిష్పాదబడిన యా శరీరము నాశమునొందుట యెల్లరకుఁ బ్రత్యక్షము. అట్టివనుచును జీవించియుండఁగా జీవన్ముక్తి (శాశ్వతతవల్యము) కాంచుట యెట్లును బాసఁగ దని యందును.

కాని తల్లిదండ్రులవలన నగపాట్కొ శిశుదేహమున కస్థిరత (వాతము) అగుఁగాక పారద, ఆభ్రక కదములచే వ్యవహరింపఁబడు హర గారీస్పష్టివలన నయనశరీరము నిత్యము (అనపాయము.) అందు హర స్పష్టి పారదము గారీస్పష్టి, ఆభ్రకము, ఇట్టివిషయము గ్రహిపాదితము.

శ్లో. ఆభ్రకస్తవ బీజంతు మమ బీజంతు పారదః.

శాశ్వతము శరీరమువలనఁ గలిగినదగుటచేఁ బాదరసమునకు 'రసే శ్వర' మనదిపేరు ఇట్టిరసేశ్వరమును (పారదముక) సేవించుటచే దాని సంవర్కము వలన ననపాయ మగు శరీరము లభింప పాట్కొ శిశుదేహముఁ గూడ ననపాయ యయినిటచును. మఱియు నీపాట్కొ శిశు దేహము గారీస్పష్టివలన నగుశరీరసంవర్కముచే దివ్యము, దృఢతరము, కూడ నగును. లోహము పారదభేద మగునరుసవేధిరంబంధమువలన నువర్ణ మగుట యనే భూతము. రసోషయమున నీవిషయ మిట్లుచర్చింపఁబడినది.

శ్లో. యేచాశ్మక్తశరీరా హా గారీస్పష్టిహం తనం ప్రాప్తాః

మంత్రాస్తే రసస్థిధాః మంత్రగణః కింకరో యేషాః.

అట్టిమన జాతు జీవించియుండఁగ నే ముక్తియగుటలో విశ్రుతికత్తి యేమియు లేదని వీ రాధ్ధాంతము.

కావున దర్శనశాస్త్రులచే సంగీకరింపఁబడిన జీవన్ముక్తి కరతలామలకమువలె రసేశ్వర సేవనముచేఁ బ్రత్యక్షమగుటలో సందేహమేమియు లేదు. జీవన్ముక్తియే లేదనురామానుజాదు అశేషార్హు లని వీరియభిప్రాయము.

మో యటులనే వాచకమనియు, వాచ్యమనియు, వాగ్వికారంబందమనియు, నిదియంతయుఁ గల్పితమే. కావున నట్టి స్ఫోట బ్రహ్మకులకుఁ గలవాస్తవికైక్యము గాంతుచోఁ బ్రత్యగభిన్నము, స్వయంజ్యోతిరూపము నగు బ్రహ్మ మభివ్యక్త మగును. అయ్యదియే మోక్షము. స్ఫోటరూపమగు నీబ్రహ్మకునందు రజ్జువునందు సర్పమువలె సీత్రవంచ మంతయు వివర్తభావము నొందును. కావుననే యాద్యపృష్ఠియంతయు శబ్దరూప మయినది. ఈవిషయమును శ్రుతిస్మృతులైకకంఠ్యముతో నిట్లు నుడివినది.

శ్రు “ఋజ్యయో యజర్మయః సామమయో వైరాజః పురుషోవై యజ్ఞః తస్యైతా లోకం కృణాన్తిస్ర ఆహుతయ స్తావై త్రయో లోకాః”

శ్రు. “ఏష వై ఛందస్యః సామమయః క్రథమోవై రాజః పురుషో యోఽన్న మస్మజత, తస్మై త్వశనోఽబాయంత. వశుభ్యో వసస్మతయో వసస్మతిభ్యో దిశః”

శ్రు నిర్ణేస విశ్వా భువనాని జ్యేష్ఠ తాని ఇత్సర్వ మమృతం యచ్ఛమర్త్యం.” అని

స్మృ. మాత్రభాష్యమున “శబ్ద ఇతిచేన్నాథః” అనుమాత్రముచే శబ్ద పూర్వకమగు స్పృష్టిచక్షుఃబడినది. దీనిని నాచార్యులవా రిట్లు నిర్ణయించి యున్నారు. “కథంపున రవగమ్యతే శబ్దాత్ప్రథవతి జగదితి ?” “క్రత్యక్షానుమానాభ్యాం” క్రత్యక్షం శ్రుతిః ప్రామాణ్యం క్రత్యనపేక్షత్వాత్. అనుమానం స్మృతిః, ప్రామాణ్యం క్రతి సాపేక్షత్వాత్.

శ్రుతి. “సమససా వాచా విధునం సమభవత్.”

స్మృతి. అనాదినిధనా నిత్య వాగుత్పష్టా స్వయంభునా ఆదా వేదమయీ దివ్యా యః సర్వాః క్రవృత్తయః నామస్వరూపం భూతానాం కర్మణాం చ క్రవర్తనం వేదకల్పేభ్య ఏవాదా నిర్మమే స మహేశ్వరః

సర్వేసాం తు సనామాని కర్మణాం చ క్రవర్తనం

నేదశబ్దేభ్య ఏదాదా కృధకస్సంస్థాశ్చ నిర్మమే.

అని వరబ్రహ్మము శుద్ధస్వరూప మయినచో నీస్ఫోటకబ్జము వ్యక్త మగువరబ్రహ్మస్వరూపముగా నుండును. ఎవ్వడు వరబ్రహ్మమునకు శక్తితో సంబంధము కలుగునో యవ్వు దాహారము (దెబ్బ) కలుగుటచే నూత్నధ్వని కలుగ స్ఫోటకబ్జము వ్యక్త మగును. దానికుండిబహుస్యాం క్రవాయేయ' అను ప్రాథమికేచ్ఛారూప మగుకార్యము జపించును. ఆ యిచ్ఛాసంతర మినేకములగు వదార్థము లుత్పన్నము లగుట. వదార్థము లన్నియు నవిద్యాకల్పితములగుటచే వాస్తవికములు కానేరవు. కావున స్ఫోటరూపమగువరబ్రహ్మసకాశమునుండి వివర్తరూపముగమాయికమగు నిస్సర్వనిష్ఠియగుటచే సాస్ఫోటబ్రహ్మమును శుద్ధమగు దెలియుటవలన మోక్షముకలుగునని వీరనిశ్చయము. ఈవిషయమునకయి పెద్దల యభిప్రాయములు.

‘అనాదినిధనం బ్రహ్మ...’

‘స్వరూపజ్యోతిరేవాంతః సూక్ష్మా వా గన పాంసీ

తస్యాం దృష్టస్వరూపాయాం అధికారో నివర్తతే.’

“ఇద మాద్యం వదస్థానం సిద్ధిసోపానవర్వణం

ఇయం సా మోక్షకాస్త్రాణా మజిహ్మ రాజవద్ధతి:

‘అక్షరాణా మకాంస్తవ్సం స్ఫోట స్తవ్సం వర్ణసంక్రయః’ అని.

స్ఫుటత్యర్థోఽస్మాదితి స్ఫోటః అను వ్యుత్పత్తిచే స్ఫోట యన కబ్జము. వాక్కు శబ్దము నాలుగు తెలుగులది, వం - కళ్యంతి - మధ్యమ - వైఖిరి యని. అందు మూలాధారచక్రమునఁ గలవాయు వునకు సంస్కారకము మూలాధారస్థము, శబ్దబ్రహ్మరూపము, స్పంద శూన్యము, చిదురూప మయినది‘వ నావాక్కు’ నాభివర్యంతము వచ్చిన వాయువుచే నభివ్యక్తమయిన మనస్సునకుగోచరించునది‘వకళ్యంతి వాక్కు.

(సకేషము)

కళా పూర్ణోదయము.

దశామ స్కంధమునామకాశ్రి

(అనువృత్తము)

9. మధురలాలనను వర్ణించు సౌందర్యమున

“సంజః గంపాదసన్నపుటలదరేఖ

యందు నొక్కింత మినుమినుమరుఁడుఁ దోచు

చిన్నితారలగిరి రాజిల్లు మన్న

వలలు వలు మోవియలుఁగునఁ బలుకుఁబడిన”

ఈ పద్యము వ్రాతప్రతులలో నొకటి బహుశా వాల్మీకిసప్తతీతీతులలో నూర్చియిన్నది. దీనిని శ్రీ కాశ్రిగారికిఁ బ్రతిప్రమని తోచినదట. దీనిని మూలమునఁ జేర్చితిడు. విశిలించ నీపద్యము ప్రకరణవిరోధము గల్పించు మఱియొ నేలూ, వ్రాత త్పరిశోఁ కించిద్భేదముగ నొకటబట్టి నూర్చి యుద్ధరియన గ్రహించ బడినది. అపాతము స్వరముగాఁ గూడి నున్నది.

“సంజః గంపాదసన్నపుటలదరేఖ

యందు నొక్కింత మినుమిను మరుఁడుఁ దోచు

చిన్నితారలగిరి రాజిలెడుఁ జెలువ

వలలువలస మోవియలుఁగునఁ బలుకుఁబడిన”

(2. ౧3౧. ౧౩.)

మాటలాడుతఱి మోవియలుఁగుననున్న యొక వలలువలస సుఖ్య రాగాంతరిమగు జలద రేఖయందున్న చిన్నితారలరీతి వ్రాతల్లెను యొక యొక మఱియొ నియ్యది ప్రతిప్రము కాదనుటకును బుగళి నూరి నాద్యునిదే యనుటకును బ్రభావతప్రస్థాన్నియందలి యాక్రంది పద్య ము గూడ నొక్క నాక్య మాయఁగలదు. ఈపద్యచ్ఛాయము, విద ములను గూడ సద్భాషయందున్నది.

“మృదులవననావతి నొకంత గదలయూడు

వల్లవముతాటునను దోచు ముల్లయ్యగ్గ

చూడగలిఁ బలుకుచు మోవచాయనఁ గను

బడుచు నంతి విలసిల్లు నీ భ్రాంతివిలువ.”

(ప్రభా. ౨. 2౬)

10. మఱియు నీసందర్భముననే

“అతడు దశదిశావిజయకీర్త్యంకురముల
మీఁద ముదవుగ వెలువడి మెఱయు నిత్తు
లతిఁగదగఁగ ములు వానియంతికమునఁ
జఱవ కిడిన లతావిశేషంబు మేరు”

(2. ౧౩2. వా. బ ౧౪౧. క్రొ.)

ఇట “వెలువడి మెరయునిత్తు. క. ఖ గ. మెఱయు. ఛ. వెలువడు
మెఱయు. వా సవరణ” అని చిత్తులో వ్రాయించిరి. “మీను కగ వెలు
వడు మెఱయు నిత్తు” అని మూలముం దిచ్చిరి. ఇట నీ దిద్దుపాటక్కఱ
లేకయే పద్యార్థము సఘటంగలదు.

ఈ యంతియొక్క పైభాగము కున్న పదసఖములు మదనవి
విజయకీర్త్యంకురములపై భాగముననున్న ప్రక శించువిత్తులవలె నున్న
వని యన్వయము. అంకురముల మూర్ధవము ప్రేళ్లకును బీజభాగముల
పూర్తిక గోళ్లకును గలదని ఫలితము.

11. (2. ౧౪౦ క్రొ.) కవ్యమున మధురలాలస క్రీగంట
భిన్న గాంచిఁపుడు ఆకన్నులు రెండను ఎదురువడు రతిస్మృతుల యంద
లములవలె నున్నవని వర్ణించు సందర్భమున వర్ణ్య మాపద్యమునందు
లోపించి యుద్రితముల నున్నది. ‘తృష్ణః బాలిచ’ అన్నది మూద్రణ
ప్రమాదము. ‘కొల్లులు దలిర్ప’ అని వాఁల్ల సర్వతీపాఠములు.
‘కొల్లులుదలిర్ప’ అని బహువిధము. ఇందు ‘దృష్టు’ అను పాఠము

146 సంబంధ గల తంజనగరప్రతిలో దొరికినది. ‘కొల్లులుదలిర్ప’
అను పాఠము శ్రీ సూర్యరామాంధ్రనిఘంటు వెల్లినదే. మఱియు
నింకలి ‘కదవల్ల’ అన్నచోట ‘కదవల్ల’ అని చిన్నయసూరి పాఠము.
‘వట్టునదాల’ అన్నచోట ‘వట్టునదాల’ అనియు ‘కొల్లులుదలిర్ప’
అనియు నేలూరుప్రతి పాఠము. వీనినందీ యనివ్రతమగు పాఠము గ్రహిం
వలసివచ్చినది. మఱియు నీకవ్యమందలి ‘అబ్బురపుదండెలు’ అని యుద్రిత

మూలలోని పాతము (శ్రీ) మల్లాదివారు బహుశ్రుతిబట్టి 'అంబరపుదం
దలు' అని మార్చియున్నారు. దీని కర్థమేమో తెలియదు. సరిగదా
య్యాదిద్దుపాటున యతి చెడినది. ఇంకొకపాతమును పేర్కొనడం జత్తు
లో, జేర్చిరి. ఈపదార్థము కష్టగ్రాహ్య మగుటచే దీనిభావము వెన్నె
లలో వివరింపబడినది

(12) కళాపూర్ణుడు మధుగలాలసపాట నిని యచ్చక మందిన
సందర్భమున : —

“వీరికి నాల్గు దోచిన సహించటగాని నిజంబు చెప్పకే
నేర ముండుగవెట్టి ధరణీవర యింకను నీవు మల్వరో
దీరణ నెత్తికోలుకు నీడుగఁ బల్కెదఁకిణ లేద... ..”

(2. ౧౯౬. వా. బ, ప. ౧౯౭ మ. ౨౦౩ (౧౦.)

ఈపద్యమందలి ‘నీవు’ అనుకవమున కవ్యయము లేదు. ముద్రి
తము తన్నిట నిట్లే యున్నది. కాబట్టి యట ‘నీకు’ వేర్చి మల్లాదిశ్రుతి
‘నాసవరణ’ మున్నది.

“...ధరణీవర యింక విశండు...” అని యేలూరివాతశ్రుతి
పాత ౬. వీరినే నూతనముద్రితము గ్రహించినది కానఁ బ్రసవరింపుతోఁ
బలిలేదు. విగతిన చిన్నమాత్రమును నేలూరిశ్రుతిమందలివే.

(13) కళాపూర్ణుని జైత్రయాత్రాపందర్భమున : —

“త్రోవఁ జాఁజలఁ బెట్టి తొలుతగాఁ దమతమ
మొనల గల్పఱచుచ మూవకులును”

అని పూర్వముద్రితప్రతులపాతము.

“మొనల గల్పఱచుచ మూవకులును” ౮. ౩౦ ము ౧౯. అని
మల్లాదివారిపాతము. ఇట వీరు “మొనల గల్పఱచు, ప ప బ. ‘గల్ప
రచు’ క. గ సహించితిని” అని చిత్తులో వ్రాసిరి. ఈమర్థసిద్ధితై ‘గల్ప
ఱచు’ ‘గల్పఱచు’ గా నూతనశ్రుతి గ్రహించినది ఇట ‘మొనల వే
ఱచు’ అని యేలూరివాతశ్రుతి. ఇది యన్నిటికన్నను మంచిపాతము.
ఇట ‘సవరణ’ అనుపరము లేదు.

(14) శ్రీనారాయణలకృష్ణ నడవనంకగ్యమున :—

“అరము నరణ్యము ననగా

శరధు లమ్మతనయను లచట శరణొచ్చి నను

తన రశికరశికరతల...” ౮. ౨౦౦ మల్లా

మాదితము అన్నిట పితాత మిచ్చే యన్నది. ఇటు మల్లాదితతి
“శరణొచ్చి. ఖ. ౫. లలో | వార సందిద్దముగా నున్నది.” అని చిత్తుల
నూచించినది. ఇటు నూతనమాదితమున :—

“శరధు లమ్మతనయను లచటఁ జటులొర్చిసము

తన రశికరశికరతల...” ౮. ౨౦౧ కొ.

అన పాతమును | X హించినది. ఇది ‘శరణొచ్చి శరణొచ్చి’ అను
వానికన్న నుందరముగా నున్నది. అర్థము సరికదినది.

(15) అచ్యుతవల్లనానసరమున :—

“చెలువొందు మాణిక్యసింహాసనమున న

మా సదభాఖ్యకదంబునందు” ౮. ౨౨౮ వా.

“...స.హ|సదభాఖ్యకదంబునందు” ౮. ౨౨౯ మల్లా.

ఇటు పేరు “కదంబునందు, అన్నిట యతి పోయినది. సవరించి
తిని” అని పేక్షిందఁ జిత్తులలో | వాయించియున్నారు. ఇటు నేలూరి
ప్రూతకతిలో “స. హ|సదభాఖ్యకదంబునందు” అని గర్భవ మైపాత
ము అభించినది. యతియు పరివదినది. ఈపాతమే నూతనక్రతి చేకొ
న్నది. (చూ. ౮. ౨౩౪ కొ.) కాన ఇటు సవరించుట కవసరము లేదు.

ఇంకను బెక్కు స్థలముల శ్రీ మల్లాది నూర్యనారాయణకాస్త్ర
గారు పాతములను ‘నానసర’ అనుచు సవరించిరి. మఱియు వారు
తాళకర్రకతులు గాంచినపుడు కొన్నిచోట్ల విధిగా నుండితీరవలసిన
పాతములు వానిలో లభ్యములు గాని వారి దప్పుసరిగా దిద్దియుం
డురు. దిద్దుకన్న వాని కవ్యయము లేదు. అట్టిదిద్దుపాటులు నూతనక్రతి
“తిరువతి, ఏలూరు, తంజనగర” ప్రతులయందు అభించినట్లు చివర

‘సూర్యపాతము’ లోఁ జూపినది. ఇరవయ్యవ సంవత్సరమున వాళ్ళు కతులం బాయతావు లక్షవంతములుగా గానరావు. వానిని విస్తరించిన బ్రహ్మ కముగా వివరింపక కద్యసంఖ్యలనమాత్ర మిచ్చుచున్నాను. ఇవరి సూర్యపాతములలోఁ జూచి శ్రీకాశ్రిగారి విగ్రహ “సవరణ” ఏయే క్రతులయందు దొరకినవో పాతములు మరచుగ గ్రహింతురుగాక.

అశ్వాసము.   మల్లాది కరికద్యసంఖ్య.   సూర్య కరికద్యసంఖ్య.

3	58	60
3	157	158
4	20	21
4	181	182
4	203	205
5	64	64
5	69	69
7	78	78
7	100	102

ఇట్లు శ్రీసూర్యనారాయణకాశ్రిగారు చేసిన ‘సావరణ’ లోఁ గొన్ని చేయవసరము లేవియు, గొన్ని క్రతులలో నున్న వియు నై యున్నవి.

య తి భ ం గ ము లు.

మఱియు సీకళాపూర్వోదయమద్రితక్రతులలోఁ బెక్కుతావుల యతిభంగములు గానవచ్చుచున్నవి. వాఁలక్రతులు గాంచుచో నీయతి భంగము లేక కలురకము లగుఁఫందోభంగములుగూడ కుప్పరిక్కులుగ నుండును. క్రత్పరము వాని నంటక వాళ్ళు మల్లాదివాఁలక్రతులందు గోచరించినవి తిభంగములను, వానికడ సూర్యక్రతి గ్రహించిన సాధు పాతములను జూపెదను.

(1) ప్ర. త్రైలోక్యస్తత్త్వం స్పందనం నరయశోభననోచా
హ్వయం... .., ౧. ౪౬ జల్లా. ప్రగ్గరక మూడ యతిస్థానములు.
అందు మొదటిసంయుక్తాక్షరమున నేభాగము గ్రహింకఁబడి యతి
నిలువఁబడినదో చివరిపాదము నద్దానినే నిలువవలె నని నయము
గలదు. పైపాదమున మూడవచోట జరుగు సరస్వతీవానిశృజల్లాది
వారల క్రతులలో యతి చెడి యున్నది “త్రైలోక్యస్తత్త్వం స్పంద
నం నరయశోభననో... ..” ౧. ౪౬ క్రొ. అని సూతనక్రతికి లభిం
చిన పాతము. ఇం దాదోషము తొలఁగినది.

(2) “నలులఁగేనికడిందివారువము దొలుత” 3. ౬౬ మే. ఇది
గీతపాదము. మల్లాదివా రిట “వావరము. క. గ. వావరము. ఖ” అని
చిత్తులో వ్రాయించిరి. యతి పోయినసందర్భము గమనింపరైరి. ఇట,

“నలులఁగేనికడిందివారువము దొలుత” అని వానిశృసరస్వతీ
బహువిక్రతులపాతము. ఇందు యతి పోలేదు. ఈపాతమే సూతనక్రతి
గ్రహించినది. (మూ. 3. ౬౮ క్రొ.)

(3) “అనఁగఁ దనూలత ల్మెలయఁ నవ్వరహంబున కోర్వలేక
మె” అని మల్లాదివారిక్రతి. ఇది చంపకపాదము, శ్రీకృష్ణునిగా రిట
“నవ్వరహం. క. ఘ. బ” అని చిత్తులోఁ జూపిరి ఇదియే సరియైనపా
తము. మూలమున నున్నపాతము యతి లేమిచ్చినది. ముద్రితము లన్నిటను
మంచిపాతమే గ్రహింకఁబడినది.

“...అనఁగఁ దనూలత ల్మెలయఁ నవ్వరహంబున కోర్వలేక...”

(3 ౬ క్రొత్తక్రతి.)

(4) సదయత్వంబు నొప్పురత్నకంఠునిచ్చి నవ్వరన్ శరె”
అని (3. ౧౫౭ మల్లాదిక్రతి.) ముద్రితక్రతు లన్నిటను యతి లేమిచ్చిన
పాతమే యున్నది ఇది మిత్రేధపాదము. పైపాదమున స్వరమైత్రి లేదు.

“సదయ... .. ఇచ్చి నవ్వరన్ శరె, యా” అని యే
లూరిక్రతి. దీనినే సూతనక్రతి చేకొన్నది. (మూ. 3. ౧౫౮. క్రొ.)

(5) “నాకు మరుడు నిన్ను నేలు మనరా కునికన్” అని 3. 283. మల్లాదిత్రతి ఇట యతి కప్పినది. ఇది కంఠవద్యపాదము. ఇచట శ్రీ సూ. కా. గారు “నిలువమనన్ రా, మ. ఫ. బ, అని చిత్తులోఁ గూడ వ్రాసిరి. కాని యిట ముద్రితము లన్నిటను “నాకు మరుడు నిన్ను నిలు మనన్ రాకునికన్” అను క్షుద్ధపాత మున్నది. సూత్ర ముద్రణముకూడ వైపాకమీ గ్రహించినది. (చూ 3. 283. గ్రా.)

(6) “...నా,కు కళిమరఁబె నీకఁ దగ నన్నతలంపున...” అని వాల్మీకిత్రతి. ఇట యతి కప్పినది. ఇది “నీపాండు నా క్షిప్తము కావా ? తప్పక నమ్మతమే” అని వాణికంఠధనితోఁ గలభాషిణి వదించు సంకర్షణున నున్నది. చంపకపాదము, కాబట్టి భావము చెడకుండ యతిని సవరించికొన్నతంజనగర్వత్రుతినుండి,

“నా, కళిమరంబె నీకఁ దగ నన్న....,, అని సూతన త్రతి గ్రహించినది. (చూ ౪. ౧౪ గ్రా.)

7, “జృభిరతదో”షభావ విసంబధ సంరన్,, (గి. 92 మల్లా) మల్లాదివారిత్రతిగా వైచోట యతి పోయినది. ఇది కంఠవద్యపాద ము. ఇతరముద్రితములఁకూడ నీపాత విచ్ఛే యున్నది. ఏలూరిత్రతి యందిట:—

“జృభిరతదో”షభావ చవిఁ బదసంరన్” అని యున్నది. సూత నముదిత మీపాతమునే గ్రహించి యతి సవరించికొన్నది. (చూ 92 గ్రా.)

8, “అనఁగఁ దన్ముల మెట్టిదియొ”యనఁగ, (గి. 93 గి. ౯. అని వాల్మీకిసంకల్పత్రతుల పాతము.) దీనిని మల్లాది వారిత్రతి

“అనఁగఁ దన్ముల మెమ్మదియొ యనఁగ,, (గి. ౯౪ మ. గ్రా) అని సవరించినది. ఈపాతము తిరువతి యేలూరిత్రతులంపు న్నుదే. దీనినే సూతన త్రతియొ గ్రహించినది. ఇది నీసంబంధము.

9. "తెలిసవ్వదాలును త్రియపుజోట్ల బెంకఁగ నర్జునచిత్తు
తో నరస మాడు. ౧. ౧౧౩ వాని. అని వానిశృబహారిపాఠములు.
ఇది సీసకవ్యపాదము దీని రెండవభాగమున యతి చెడినది

"పెం, చఁగ నర్జునచిత్తుతో నరస మాడు, అని నరస్వతి వ్రతి
పాఠము. ఇటవత్సము చేయని యతినిరవధిసది. మల్లాదివారిపాఠమును
గూడ నిదే (చూ ౧. ౧౨౧ మ.) కొత్తవ్రతియు పై పాఠమునే
గ్రహించినది. (చూ ౧. ౧౨౧ కొ.) ఇట్లు వత్సము చేయుకుండుట
సీకావ్యమునఁ బలుకావులఁ గలదు.

10. "ఉ,య్యెల నిడి యూపుచోఁ గువలయాధిపుపాటలు..."
౬. ౧౯౧. వాని. నరస్వతిపాఠములు స్వరమైత్రి లేక యున్నవి. ఇది
యచ్చుర వృత్తి యనుకొన్నది నిరవధి. చంపకవృత్తపాద మిది.

"ఉ,య్యెల నిడి....కువలయాధిపుపాటలు" అని నూతనవ్రతి
నివరించుకొన్నది. మల్లాదివారివ్రతిగూడ నిట్లే యున్నది. (చూ. ౬.
౧౯౬ గ్రా. వ్రతి)

11. గుజ్జనగూ శ్లచ్చనగండ్లు పింపిరులు ఈచ్చెళ్...
(౬. ౨౦౨. మల్లా.) ఇట స్వరమైత్రి లేమి యతి చెడినది. మాద్రస
వ్రతమాడ. మన నెవదప్పును. బహు నరస్వతివ్రతులు "గుజ్జనగూ
శ్లచ్చనగండ్లు....ఈచ్చెళ్..." అని గ్రహించినవి ఇందును స్వర
మైత్రి చెడినది. ఇది మత్తేధపాదము.

"గుజ్జెనగూ శ్లచ్చనగండ్లు....ఈచ్చెళ్..." ౬. ౨౦౨. అని
వానిశ్ల పాఠము. ఈపాఠమి నూతనవ్రతి గ్రహించినది. (చూ. ౬.
౨౦౩ గ్రా.) ఇందు యతి నిరవధిసది.

12. "అనదృశ్యమనాన్విత నిలాసవిదితత నొప్పె..." త్తార్వ
మాద్రుతములందును మల్లాదివారివ్రతియందును నివధ్యము యతి లేక
యిట్లే యున్నది. ఇది చంపకపాదము. విశాఖ, కల్లమందలియొక్క విశ
గునది కాదు. కొందఱు దీన్ని "భుళ్ళయతి" యని యందును గాని,

అది యొక్క "అలా" కల్పమును కూర్చియు చెప్పెను. ఇటుగొన్నివారల క్రతులలో "అనిద్యకథామణాసితతిలాదినిచిత్రత... .." అనుపాదమున్నది. ఇది యతి సరిపడినది. అర్థపుష్టిమాత్రము లేదు. దీనికడ నేలూరిత్రతిలో,

"అనిదురుధూమణాన్వితవిలాసనిచిత్రత... .."

అని యతి సరిపడినపాదము కలబ్బ మైనది. దీనినే నూతనక్రతి గ్రహించినది. (చూ. ౭. ౧౦౩ క్రా.)

(13) "... .. ప్రెడినయం, బరపుదండలునోలె బొమలు దనర" ౭. ౧౦౪ మ. క్ర. ఇది సీసము. దీనిఖండమున మల్లాదివారి క్రతిలో నీయతి లేనిపాదమున్నది. వీరు చేకిరిదఁ జెత్తులో "అబ్బుంపు క ఫ. ఐ." అని యతిరక్తునిపాదము నుంచిరి. బహుక్రతియు నిట్లే గ్రహించినది.

"అ, బ్బురపుదండలునోలె బొమలు దనర" అని వావిళ్ళసరస్వతీక్రతులపాదము. ఇందు యతి సరిపడినది. నూతనముద్రణ మీపాదమే గ్రహించినది (చూ. ౭. ౧౦౪ క్రా.)

(14) "కోరి చంద్రుఁడు కడమట వాళిజొచ్చె" ౮. ౨౩ అని బహువువావిళ్ళక్రతులు. ఇది గీతపాదము. ఇందు యతిగాని ప్రాసముగిగాని లేదు. దీనికడ సరస్వతీవ్రతి "కోరి చంద్రుఁడు కడమటఁ జేరఁ జొచ్చె" అని గ్రహించి ప్రాసముగిగా సవరించుకొన్నది.

"అంతికంత, కోరిఁ జుద్రుండు కడమట వ్రాలజొచ్చె" ౮. ౨౪. అని యతిరక్తునిపాద మేలూరిత్రతియందున్నది. నూతనక్రతి యాపాదమే గ్రహించినది. మల్లాదిక్రతియు నిట్లే యున్నది.

(15) "వీరుదానధులు పందిజరులు చదువ" ౮. ౩౧. మ. క్ర. మల్లాదివారియతి లేనిపాదము గ్రహించిరి. మఱియు వీరికిఁ జెత్తులో "పందివరులు క. ఫ. ఐ." అని సర్వప్రపాదము క్రతుగాన యున్నది. యతి రక్షింపవచ్చని యూహమునఁ జేర్చిరి. మిగిలినముద్రితములుండు "వీరు

దావధులు వండివరులు చదువ" అని ప్రాసయతి గలపాఠ మున్నది. నూతనప్రతియు నీపాఠము నే గ్రహించినది (చూ. ౮. ౩౧ క్రి.)

(16) "బెడతలు లేక యైదువడిసేయక పారి..." ౮. ౧౦౦. వా. ఈపాఠమున యతి బోయినది ఇది చంపకవృత్తపాదము. ముద్రితము లన్నిట నీపాఠ మిట్లే యున్నది.

"కన్, బెడతలు లేక యైదువడిసేయక..." అని యేలూరితతి పాఠము, ఇందు యతి సరిగడినది. నూతనప్రతియు నిద్దానినే గ్రహించినది. (చూ. ౮. ౧౦౨ క్రి.) మల్లాదివారిపాఠము నిదియే

(17) "అదైవతవరుల కప్రాప్య మగుచు" (౮. ౨౨౦ వావి.) వైరీతి యతిలేనిపాఠము వానిళ్లకైతి గ్రహించినది. ఇది సీసపాదకకలము. "అదైవతవరుల కప్రాప్య మగుచు" అని బహువిధరస్వతీత్రతులు గ్రహించినవి. దీనినే నూతనప్రతి గ్రహించినది. (చూ ౮ ౨౨౬. క్రి.) మల్లాదికైతియు నిట్లే యున్నది.

(18) "...స, హస్తదళాఖ్యకద్ధుంబునందు. (౮. ౨౨౮. వావి) ముద్రితకైతు లన్నిట నీరీతి యతిలేనిపాఠమే యున్నది.

"స, హస్తదళాఖ్యకద్ధాంతరమున" (౮ ౨౨౬ మల్లా.) అని మల్లాదివారిపాఠము. ఇటు యతి సరిగడినది.

"...స, హస్తదళాఖ్యమధ్యంబునందు" అని యేలూరికైతిపాఠము. ఈపాఠమును కర్ణుష్ట మగుటచే నూతనప్రతి దీనినే గ్రహించినది (చూ. ౮. ౨౩౪. క్రి.)

"కేలం గలభాషిణిని విడకే చనంగ," ౩. ౧౩౨. క్రి.

"కేలం గైదువు గీదు వేమియును లేకే యిమ్మొయి స్వతురే ?" ౩. ౧౨౨. క్రి,

ఈపై పాదములలోనియతులం దొకచోట సవధారణార్థకస్వరము విరుగుచున్నది. రెండవకడ సఖండముగా నున్నది. ఇవి యఖండయతు లని కొందరియతులు కాని యసవధారణార్థకస్వరముతో, గలనినకలు

అఖండముగానే భావించి అఖండాక్షరముతో యతినిలుపుట భారతా
దిశ్చసిద్ధమే.

. దరికొని తెగఁ కాల్చునట్టివయ అగుఁ జమ్మి.

భార. ఉద్యో. ౨. ౧౯౬.

. ధన్యు మిత్రైరం, గ దహనకర్మ మొల్ల మదిగాఁదిగా మను
సక్త్యుంది... ,, భార. విరా. ౧ ౧౭౯

కాఁగా నిట్టి వఖండయను అరుట కవచము లేదు. ఇట్టి వట్టు
ం దచ్చుతో యతి నిలిపినది ప్రాచీనులలో గాన రావు. పునఃపరియో
దవ్యుని చెప్పి చూపినవారిలోఁగూడ నిట్టివి కానరాలేదు కాబట్టి
యియ్యవి ప్రాణి నుతులే యనఁదగును.

నన్నె చోడని వర్ణనావైపుణి.

విలుకూరి పాపయ్యకావ్యము.

సంస్కృతకవల రచకరసంతులు, వారు తమకావ్యములలో నిర్దిష్ట ప్రమాణములను పురాణాదుల నుండి శీకరించియు రసానుగుణముగ నటలేని యంశములను గొన్ని ప్రాంతముల నుండియు, నటనపువానిఁ గొన్నివదలియుఁ గావ్యమున నూహనవికాసమును కేకూర్చుదురు. రసవరి పుష్టి కనుగుణముగ భావములు భావతైలి మున్నగు పాదుగులు చేకూర్చుకొని రచన సాగింతుడు. తెలుఁగుకవులు వర్ణనావర్తనములు, గతానుగతికముగ నప్రాదేశికవర్ణనలు తమవ్రణంధములందు నిడువక పొదిగింతురు. అందును నన్నెచోడుడు మిక్కిలి ప్రాచీనఁడే యైనచో నిట్టి వర్ణనల కాకలే శ్రీకారముచుట్టివాఁ డనవచ్చును. అంతకుముందు వెలసిన పురాణానువాదముల నిట్టి వర్ణనలు లేనేలేవనట మాత్రముగాదు. ఉన్నను ప్రాధాన్య మింతగ వహించియుండలేదు.

ఈ కవనంగమున మన మొక్కమాట యనుకొనవలసి యున్నది. ఆర్యాదీపవ్రణంధకవల కృతులన్నిటిలోను పురవర్ణనము మూర్ఖోదయ మూర్ఖాభిమతవర్ణనములు, చంద్రదోషయ చంద్రాస్తమయ విరహ వర్ణనములు, మృగయావర్ణనము, నాయికానాయకుల పాదాదికేశాభివర్ణనము మున్నగునవి తక్కువ చూపట్ల చుండును. ఉత్తమకవుల కృతులలో మాత్ర మవర్ణన లోకదాహకంఠ మతియొకటి వేర్వేలై చూపట్ల చుండును. అట్టివేర్పాటునొనరించునది ఆయాకట్లల నాకవు లువయోగించిన భావసమష్టి తదనుగుణముగ భాషాకృత్తులును.

ప్రణంధకవులు ప్రకృతిదృశ్యములఁ జిత్తించుటగా నిర్ధహస్తులే కాని ప్రకృతికాంత సలంకారభరితగా నొనర్చి కలకలలాడు వాడుకభాగ్యము చునకన్నులకుఁ గార్పించఁజేయుదురు. అంతియకాని యామెనగ్న సాందర్యమును ప్రదర్శించునలవాటు వారి కెవ్వరికిని లేదు. వేదముల?

భారతీయదేశాల్లో నన్నవర్ణనాకను ను బరికించుటగాని, దానిని నొడంతగాఁజేసి వర్ణించుటగాని నాటికి నేటి కెవ్వరిని గానింపదు. సముచితాంశారభ్యతను నిగూఢమైన కృత్రికభావము తాము కనలారఁగాంచి యానందించి, భావనాసమున్నేషకున దాని నితరులకుఁ గానింపఁజేసి సహృదయహృదయముల నానందింపఁ జేయుటయే భారతీయకవుల కావర్ణము.

ఇక మనకవిరాజభిఖానుని యట్టి కృత్రికవర్ణనము నెట్లు గానించినట్లున్నాఁడో కొంచెము చరిత్రగింతము. పారస్థి హిమత్వర్యకునైఁదనము నతిప్రత్యో సాగించుచుండ వడ్డతువులు క్రమముగఁ బ్రవేశించి వానివాని వికాసమును బ్రదర్శించినవట. ఆముత్యవర్ణనా క్రస్తావమునందలి తూరంభకద్యకు లన్నియు నించుమించుగ నొక్కటియగు నున్నవి. ఇది యీతని కవితాశిల్పమునం దొకవైలక్షణ్య మనవచ్చును. మ. గతసంతాపము శీతలీకృతజహీకాంతాంగము....ర

మృతరంబై కుతలం బనం బరగె వర్షారంభ మత్వస్పృతిన్.

కు. సం. ౬, ౭౫౦.

మ. కలితాఁభోదహనప్రకుత సుమహత్కాకాసనామూలు... ఆ గ్రంథమై కర్పె జగంబులం దుడుకలత్కాలంబు రమ్మొక్కతిన్.

కు. సం. ౬, ౭౬౯.

ఉ. శాంతదినాధిక్రమకరచందతర్వాకు... దేశములందుఁ బర్వహేమంతము సంతతోకచితమూరవికార మనం గ్రమంబునన్.

కు. సం. ౬, ౭౭౨.

చ. పొలుపుగ నేది ఛ్యేదరఁ బూచి బెసంగుగఁ గాచి...వచ్చు నత్యలఘువసంత మర్వర ననంతవిభూతి నిరంతరంబుగాన్.

కు. సం. ౬, ౭౮౯.

మ. స్ఫురదుదుదావపాతకము శోషిశింధుచయోదకంబు...

... .. కలునిదాసుము వర్పె భయంకరాకృతిన్.

కు. సం. ౬, ౭౯౦.

వర్షారంభము నీకవి కడువిశ్రమముగఁ జిత్రించినాఁడు. ఈ ప్రకరణమున ఋతువులన్నిటిఁగూఁ నీఋతువును తెల్పువద్యములతో వర్ణించినాఁడు. నల్లని వేళులు కమ్మి గానకాళులు వేలాడ నవి, భూమి గ్రీష్మకాలాహతిచే బద్దలుకాకుండ దైవముచే స్థిరముఁ బడిన తాపింపుమంటవమువలె నిలసిల్లి, నామంటవము గలుచుటకై అన్ని వైపుల నమర్చిన గుంజలవోలె నున్నవని ఈ శ్రేయోచివాఁడు.

గీ. ధర నిదాళురారాహతి నజియకుండ

విధితమాలమంటవము గావించె ననఁగ

నొప్పె నీతాళవటల, మిచ్చువ్వరమునఁ

గాళుల న నల్లదెస వానకాళులమరె.

ఈ. సం. ౬ ౭౧౬.

వర్షములు కురియ నారంభించి మునురుట్టికంటే భూమియందెల్లడల చిత్తుగడ్డి యలముకొన నవి, చలిగాలితోఁ గూడినమునురులు మునురుకొని పడఁకిం భూమి యనుసాధివి అకవచ్చని కంబళము కప్పుకొననో యున్నట్లు భావించినాఁడు. ఈకల్పనము ప్రకృతిచిత్రము నతి విచిత్రముగఁ గాన్పించుకేముచు హృదయతర మనుకొనఁదగియున్నది. చిత్తుగడ్డి ములచించోట వానరులుమున భూమి యినుమంతయుఁ గానరాకుండ నలకు కొననుగాన నీ ము క్షేప యెంతయు నాచిరిని పఱించి యున్నది.

క. చలిగాడ్పుల మునురులమయి

నలిగొని ధాత్రిపురంధి వలఁ జచ్చని కం

బలిఁ గవిచిగొన్నవిధమునఁ

చాలుపుగఁ జచ్చురువు గటసె భూకల మెల్లన్.

ఈ. సం. ౬ ౭౧౭.

వానలయలపడిని ఇంద్రగోపములు (అరద్రపురుషులు) నలుగ వల వ్యాపింక నవి వానకా రనువీరుఁడు ముఁగు గనుతనచేతిధడ్డముచే

పాఠు లనుశ్రతువులను ఖండింపఁగా వారిదేహములనుండి యెఱ్ఱురక్త
విద్రవలు జాతెనో యనునట్లున్నవట.

క. కాంను వీరఁడు మెఱుంగను
జోరసిఁ బాంధులను రిపులఁ దునిమినఁ దద్దే
హరుణబిందులు దొరఁగెనా
ధారుణి నన నింద్రగోపతతి విలసిల్లెన్.

కు. సం. ౬. ౭౫౮.

కవిరాజభిఖామణి కొలువకూటమునఁ దఱుచుగ నృత్యగీతవాద్య
ముల సమ్యేకమునఁ గలుగువానందమును స్వయముగ ననుభవించు
వాఁడు గావునఁ దనకావ్యమునఁ గూడఁ జలుతావుల నాట్యభంగిమలఁ
గూర్చియున్నాఁడు.

వాసకా రతురాజు కొలువొండఁగా నెరుట నమిళ్ల నునటకులు
పీఠాగ్రములనెత్తి భావము చిప్పిల నాడినవి. అట్టి నాట్యమునకుఁ దమ
శేఖరవము లనంతగోచుములైనవి. మేఘగర్జితములు త్రివిధమయిన
వాద్యధ్వనులైనవి. ఇంద్రగోపములయు, వద్యములయు గడ్డిపరకలయుఁ
గాఁతులు గలిసినచోటులు వద్యరాగములు వచ్చుటఁ గూర్చిన రంగస్థల
ములై యొప్పినవి.

కా. అగ్రాక్కరతురాజుమ్రోల రజరావాసంతగేయాశ్రవా
దైకాతోద్యముఁ గూర్చి మ్రోయ నురగోపాంభోజరాగత్యణా
నీకోద్యద్ధదత్తకథం లసన్నత్యోరురంగస్థలిం
గోపాత్రము లాడ భావముగ నుత్తీర్ణగపింఛంబులై.

కు. సం. ౬. ౭౬౦.

ఈకవి వేటాకచోఁ బ్రదర్శించిన నాట్యభంగిమనుగూడ ప్రేక్షిం
తము.

మ గళనాదంబులు మంజరావములుగాఁ గాంచీలసత్కింకణి
కలనాదంబులు హృద్యనాద్యములుగాఁ గాంతోరుటికోస్తుత

నలరంగమ్ములఁ గాముఁడన్నటకుఁ దొజ్జుగూడ నాడింకఁ గా
అలనాపాత్రము లాడి రొప్పు రతిలీలానాస్యలోలాస్యలై.

ఈ. సం. ౮ ౧౮౦.

అట్టివర్ణనములును దంభోవాసినియై గారి ఘోరతవంబు
నేయునవసరంబున సంక మైన మామె జడలపై క్రొత్తవగు జీకణములు
దగిలి మిక్కిలి వన్నెబూటి, యా మామాదేని యాచరించుతమమునకు
దొడముల మెచ్చి దేవతలు ముత్యములసేవలు కురిపించిన ట్లాప్తినని.

క. అమరె నటిజడలపై ను

త్తమరుచినవజరకణములు దగిలి బెడంగై

యామరతమున కెడ మెచ్చి త

దమరులు ముత్యములసేవ లలికిఁభంగిన.

ఈ. సం. ౬ ౨౬౬.

తడవంతరమున కరత్కల మగ్గలమై జగములఁ జర్చెను ఆళా
రద వేళ వికసించిన వద్దముల మా కలమలముఁ గాంతులు, ఆవలకు జ
మునఁ బవ్వళించిన హరియును అట్టి యును వర్ష గాత్రులతుదిని మేలు
కొని కన్నులు విప్పినారోయనున ట్లాప్తినని. హరి యరవించాత్ముడు,
సందిర యుత్పలాక్షియుఁ గాన నీముత్రేక్షయ నొప్పియున్నది.

క. జలకాయా లైన హరిల

క్షులు విర్షనికావసానమున మేల్కొని క

న్నులు విచ్చి చూచినట్లులు

జలజోత్పరతులు వెలసె శారద వేళన్.

ఈ. సం. ౬, ౨౭౦.

ఉ. చాచుకీధినివినులసాంద్రసుధాకర భాతి రోదసి

పూరితమై దినంబుల నభోమణిదీప్తిఁ దలంక కిమ్ముగాఁ

జేరి ఘనీభవించె ననఁ బెల్లెగనె న్నిరమేఘహంసవం

శేరుపాకాశసంహతులు గ్రీక్కితినె న్నరదాగమంబుగన్.

ఈ. సం. ౬, ౨౭౩.

అకరత్నాలవేళ రాత్రులం దతిస్వచ్ఛమై దట్ట నైనచంద్రకాంతి
భూమ్యాకాశముల నిండినదై వగటియింపలి దినమణిదీప్తిచే వ్యాపింపఁ
జాలక పేరుకొని భుజిభవించెనో యునునట్లు తెల్లని మేఘములు హంస
లు వద్దగూలు తెల్లుపూలు క్రిక్కిరింపాయె నని కవి యుత్పేక్షించి
నాడు.

అంతియక అవిరిసిన తామర పూవులతావి నాన్మూపాణించుటకు
పండితశాలిసస్యముల నొడంగించినాడు.

క, తరవాగమమున శోభా

కరముగఁ ద్రైవాలఁ బండి కలమపంబుల్

గడునున నెఱుంగఁ దామర

విపులప్రసాదాన కెఱుంగుపథమునఁ బొలి పన్.

కు. సం. ౬, ౨౨౬.

ఈకల్పమునకు మూలము కిరాతార్జునీయములోని యాకిండి
శ్లోకము.

శ్లో. అమీష్యధు సంధభృతః పిశంగతాం

గతా ఏషా కేన ఫలస్య శాలయః

వికాసితప్రాభాసి గంధనూదితం

నమన్తి నిఘ్రాతు మివాసిత్పలం.

సం. కిరా. ౪. ౨౬.

సన్నచోడుల కృత్యాడిని గవిస్తుతిలో భారవిని,

క. భారవియు వస్తుకవితను

భారవియును బంగి రుదయవర్వతశిఖరా

గ్రారోహణోపకీలన

గారోహణవర్ణనల జనారాధితై

కు. సం. ౧౧, ౨౦

అని పేర్కొని అర్జునుఁ డంద్రోక్షింపవలయు నెఱుంగుచున్నానను
దలి శరత్సమయవర్ణనమును దాను గొంతవఱ కనుకరించినాఁడు. ఈక్రింది
వక్యమును కొంత మార్పులతోఁ గూడినది యుట్టిచే.

ఉత్సాహ. అరుణశాలికణములు శుశాలి గఱచుకొనుచు సం

బరతలమున నోలి నగసి పాలు విగ్ధహూచయం

బరయఁ జెలువ మెసఁగు శారదాగమమున నుత్సవో

త్కర విభాతిఁ దోరణములు గట్టిపట్టు అందమై,

కు. సం. ౩. 222.

విక్రమనది స్త్రైలు అందముతోఁ దులహాగఁడు నాశరత్సమ
యమున ఉత్సవములుపాటించు దోరణములు కట్టిపట్టులు చెలువ మెసఁగ
శుశాళులు నోట నెట్టినై న పటివిత్తులు గఱచుకొని యాకపమున బారు
లుగట్టి వరుగెత్తినవి. కి సత్యార్జునుములో నీధంగి యిట్లున్నది
శ్లో. శుభైరసా విదుర్ముఖభజ్జగహితైః

శిఖాః పిశగ్లేః కలముస్య భిద్రతే

శుశాళి ర్వ్యక్త శిరీషకొమలా

ధనుశ్చియం గోత్రభివోఽనుగచ్ఛతి.

సం. కిరా. ౪ 3౯

వికసించిన దిరిసెనపువ్వువోలె మృదువైన యీశుశాళి పగడపుఁ
దుడుకవోలె నెట్టినై న ముఖములచే వచ్చనగు కలమాగ్రములఁ గఱచి
కొనుచు నాకపమున నింద్రధనుశ్చోభ వచుకరించుచున్నది. అశుశాళి
సూతగఁ గొనియే మనఁ న్నెచోడఁడు తోరణములఁ గట్టించినాఁడు.

శరత్కాలము లన కూతునకు భరించరానితాపము గలిగించు
చుండుట గాంచి హిమభూధరాధిపతి శంకృతువునై దండు పెడలెనో
యనునట్లు మంచు లెఱ లెడల వ్యాపించెను.

క. శరదాగమము లనునత

కుదురుతాపము సేయించుడుట హిమభూ

ధరణి గని వానికయిం

బరిగొనియెనొ నాగఁ డుహినవటలము వర్వెన్.

ఈ సం. ౬. 2౮౦.

అట్టి హేమంతమయశునఁ బద్మకులన్నియు నణగి పోయెను. పోగా కొలను విత్తనమునకై తన కొక పువ్వుమార్చియు దాఁచుకొనినట్లుదకమం డుండి తన మాచరించుచున్న పార్వతి ముఖ మలరారెరు. మఱియు మంచు వ్యాపించి వద్దము లన్నియువాడిపోగాఁ గొలనులో నీయొక్కపూవే నిల్చినది; దీనికి గూడఁ జేటు వాటిల్లునేమో యను భయముచేఁ డమృత నిర్మలము గుమిగూడి యడ్డు నిల్చెనోయనుకట్టు లాయుమూడేవీయులు గావనకువై జడలగంపు వెనవేసికొని యొప్పెరు గి. తనరి హేమంత మకుడఁ బద్మకులందంగి

పోయెఁ బోయెఁ గొల నొక్కపువ్వు తనకు

ఓత్తుగా దాఁచుకొని మున్నఁ ధముపోలె

కై లనుతవడన మ దగవాసమున నొప్పె.

ఈ సం. ౬. 2౮౧.

చ. వ. జ. : తెల్ల మంచుగొని వాడినచో నొకపువ్వు నిల్చినక
గని యభులన్నియు న్నొకపువ్వుకొని దీనికి మృచ్చవచ్చునో
యడువగ మీఁదఁ బిండుకొని యడ్డును నిల్చెనో నాగ నంబుజా
ననకువయిం జటావలి వెనంగి నగాశ్శృజ కొప్పె నత్రతీన్.

ఈ సం. ౬. 2౮౨.

ఇట్లతిదుర్మహశీతోపేశంబు గను హేమంతశిరంబునందు నిరంత
రోదకవానిరాహురాక్షి ఘోరతపోవృత్తిఁ బ్రవర్తించు చుండునంత—
అని హేమంతమాత్రోపాటు శిశిరమును గూర్చివాడేగాని ప్రత్యేకముగ
వర్ణించియుండలేదు. అటులనే ప్రకటనాంతరమున వసంతమును విపుల
ముగ వర్ణించియుండుటచే నీప్రకరణమున నావసంతకోభ సంతగఁ
జ్జరించియుండలేదు. కాని వసంతమును వర్ణించినట్లున భావసామాన్య

జ్యోతుః సద్భవించి నిలవఁజూపె; తీరిక గలఁబడినాఁడు. ప్రకరిణాంతరమున నావ్రతసంగములఁ గాంచెదము.

అంతఁ బార్వతి వసంతానంతలతాత్రయత్రయ సంతకాశాంత పూజాత్వంకహోమాది క్రియలం బ్రవర్తించుచుండనంత నిద్రాఘము భయంకరాత్పరితోఁ బర్యవ. ఆగ్నిష్ణముఁ దలచినఁ దెండము కందును వలికిన నోరంతయఁ బొక్కి పోవును. అతఁకృష్ణ చూచినచో రక్తము కనులి పోవును. ఇట్లు లా వేసవిని క్రమయానము రీతి నెండ గాచెను.

క. తలఁచినఁ దెండము గంచును

బలికిన నోరెల్లఁ బొక్కుఁ బ్రభ సూచిన ర

క్తము గజరు ననఁగఁ బటుతర

విజయానలభాతి నెండ వేసవిఁ గాచెన్.

ఉ. సం. ౬. ౭౯౨.

ఇట్టి తీర్థస్థితి స్థితివాతాహతిచే నేనుఁగలతలలు కలిలి క్రమముగ లోకలి ముత్యములు చితికి మంగలములో వైచిన పేలల రీతిని మాలివడునట్లు గా బీతెండ గానెను

గీ. ఉరువిదామనాతాహతిఁ గరలతలలు

వ్రసి లోకలి ముత్యము ల నరుస విసి

మంగలముఁ గొని కేరలభంగిఁ దూలి

చేలివడఁ గానెఁ గట్టెండ పిడువరించి.

ఉ. సం. ౬. ౭౯౩.

ఎండవలనిభయభూన నీడలు చెట్లక్రింద దూతెనో, లేక యా వృక్షములు దప్పికచే పీడింపఁబడి తమనీడలు తామేత్రాగెనో, యను నట్లాగ్నిష్ణ సమయమున మధ్యాహ్నవేళ నెండలు చలింపఁజూడ నీడలు తెద్ద పెద్ద చెట్లముదల్లఁతుందే యనిఁగియుండెను.

ఉ. అతఁకృష్ణ నీడలు రయఁబున మ్రోతుల క్రిందు దూరెనో

తూతలలుం దృష్టాభిమాతులై తమనీడల దార త్రాగెనో

భాతి ననంగ సీద లురేపదన మూలములం దడంగ గీ)
స్వాతంత్ర్యవాసరములందు జరింకక యందు నెడలన.

ఈ. సం. ౬. ౭౯౮.

క. ఖరకరకరహతి మఖనర
సిరుహము కడు వడి కాంతి నెడ నయిందీ
వరము : అర గిజగన
స్థిరకర్త బగలురేయి చేసెనో యనగాన్

ఈ. సం. ౬. ౮౦౧.

తీర్థమైన సూర్యకిరణకాంతిచే పార్వతి మఖకద్యము విక్కిలి
కృశించి కాంతి నెడగా కన్ను లనుకలువలు, పార్వతి వృధతరతకృత్తి
చే బగటిని రాత్రిగాఁ జేసెనోయనునట్లొప్పును.

ఈశ్వరుని గామకరవతుని జేయటకై మదనఁడు వందెత్తువప్పు
డు వసంతుని గూడివచ్చెను. అత్రుకరణమన వసంతర్తు వర్ణము విరి
విగఁ గానింకఁబడినది. వసంతోదయమునఁ బ్రాణిసామూహ్యహృదయ
ములకంటె కవిహృదయములు కందళించి యపూర్వవికాసము నందును.
వారలాభమయన భావదోలికల సూర్యులూఁగి ప్రేక్షకులనైత మూఁ
గులాడితురు కవిరాజశేఖరఁడగు నన్నులోడువిమాట యెన్న నేల ?

వసంతుఁ డీశ్వరుఁడు తన మాచరించువనము సొత్తెంచినంతనే శిశిర
వియక్తమగు దక్షిణదిక్పవనము బయలుదేఱెను. దాని రాక తనకు
శత్రువగు సుత్రదిక్పవన స్త్రోతోఁ దనప్రియఁడగు సూర్యుఁడు కవయఁ
జోవుట గని దక్షిణదిగంగన దండమున నొచ్చుకొని వెచ్చని కట్టూర్పు
విడిచెనో యనునట్లుండెను.

క. తనసూడగు ధనదదికాం

గన వినుఁ డొడఁగూడఁబోక గని యాహ్వాదికాం

గన నొచ్చి వెచ్చ సూర్యునొ

యః శిశిరవియక్త దక్షిణానిల మెసఁగెన్.

ఈ. సం. ౪. ౪౪౨.

ఈకవి ప్రభు వగుటచే భావప్రదర్శమున సైతము తన ప్రాభవము కాన్పించుకొనినాడు. మన్మథప్రభువు తుమ్మెదలు చిలుకలు కోకిలలు అను తన సేవకవర్గమునకు శ్రీకవీంద్ర వేదము నీయ బైటబోసిన జంగాడ ప్రోగులోయనఁ జన్మము లందమి పూచెను.

క. భావజనిభుఁ డలితకవీక

సేవకతతి కెదరు దీతి జేతము సేతుం

గా వెలబోసిన వసిండుల

ప్రొవులునాఁ జమ్ము లెలమిఁ బూచె బెడంగై.

ఈ. సం. ౪. ౪౪౪.

ఆవసంతసమయమునఁ గంకేళి పూచి తుమ్మెదలచే మూగఁజడిన పాంథవర్గమునకయి మన్మథుఁ డభిచారక్రియ నల్పకుండమధ్యమున దగిలి పొగఁతో వై నగయ నన్నివోలె నొప్పెను. కంకేళిపూ లెట్టఁ గను నభులు నల్లగను వ్యాపించ నాభిచారికాగ్నితోబోలిక యేర్పడెను.

గీ. పాలిచె మధువేళఁ గంకేళి పూచి భృంగ

చరివృతమై జనోజుండు పాంథతతికి

నాభిచారంబు వేల్పుకుండాంతరమునఁ

దగిలి కామాగ్ని నొగఁతో నగయనట్లు.

ఈ. సం. ౪. ౪౪౦.

విరహసహృదయములకు శిథిలముచేసి మన్మథుఁడు రాక్షసవృత్తితో నాయధముల నూనఁబెడికి చేగఁబూననో యనన్బలు ఎట్టికర వీరము లొప్పెను. పూవు లెట్టగ నుండుటచే నవి రక్తసిక్తాగ్రముల జలెను, వానికి వెరుక నున్నయాకులు ఆయధములకు వెరుక నుండెడి తెక్కలవగిడి నుండుటచే నిట్టి కల్పన కూర్చియున్నాఁడు కవి.

క. విరహసహృదయంబులు జ

ర్జితంబులు చేసి నరుడు కరకన్తులు లా

సురివృత్తి బెటికి కట్టిన

కరణిం గర మొప్పె నడచుకరవీరంబుల్.

ఈ. సం. ౪. ౪౫౧.

క. ననువగు నలిగానము విని

వనదేవత కరము మెచ్చి వానికి నోడంగం

జనం బైదులవీడులు వు

చ్చినవిధమున బొన్న తెలమిఁ జెలుపుక బూచెన్.

ఈ. సం. ౪. ౪౫౨.

ఇంకను మమ్మెదపాటలు విని నుక్కి లి మెచ్చుకొని వనదేవత
లాడుటల కొనఁగటకై బుగారువారుకలు ప్రొంగులకఁబోసెనోయను
నట్లు పొన్నలు చె న్నెవఁగఁ బూచినవి.

ఇక నీనృపదులచే ముత్యముల కందిరలు మణిమయహర్ష్య
ములు కర్పించినాడు. నురపొన్నచెట్లపైఁ బ్రాకిన గురువిందతలు
పూవులతోఁగూడి పెరిగిన మన్మథుఁడు వసంతుఁ డను విలాసి తయారు
చేసిన ముత్యముల కందిరువోలె నందముగ విలసిల్లినది. నురపొన్నలు
కందిరువలెను, వానిపై నలముకొనిన గురువెందతఁగలు జాలరుల
వలెను, తెల్లని పూవుల ముత్యములవలెను శోభిల్లినవి.

క. నురపొన్నలపైఁ బ్రాకిన

గురివిందలు నసలఁ బెసఁగి కొను రమరె రతి

శ్వరునకు వసంతుఁ డనునొస

కరి చేసిన ముత్తిమములకందివోలెన్.

ఈ. సం. ౪. ౪౫౩.

ఆమని వామమును జూచినంతనే ఆభుతతోపాటు కోకిలములు
వానితోపాటు కవికోకిలములు మధురగావాలాపము లొనరించును.

చ. మొగదలు వజ్రముల్ పరులు ముత్రెలు లింగగు నున్నుఁగంపులే
ఇకనులు కడ్డరాగములు చిక్కలుపైఁబరాళి మమ్మెదల్

నగరిచ్చసీలజాలములు నాఁ దనరారె నసంతసల్లభం

డనువలరాజు కంచమణిపార్వత్యు లోయనఁ జూరభూజులఁ.

ఈ సం. ౪ ౪గీ౬.

చూతవృక్షముల సీతవి వలరాజు వసించుటకు నిర్మించఁబడిన యొందువిధములగు యెలులచే ఖచితమైన మేడలవగిడి నొప్పారఁజేసి నాఁడు. మొగ్గలు వజ్రములు, పూవులు, ముత్యములు, ఇంచిన నున్నని లేతచిగుళ్లు వడ్డరాగములు, చిలుకలు వచ్చులు, తుమ్మెద లింద్ర నిలములు. ఇట్లు వసితవల్లభుడైన వలరాజు నవసించ నర్హులుగా యెఱి ఖచితపార్వత్య మేర్పడినది.

మఱియు నీయూత్ర మొక్కటియే మనసిజనకు నయిదువిధము లయిన యాస్త్రముల సంకల్పి జేకూర్చినది. ఆంకరములు చిగుళ్ళు మొగ్గలు పూవులు ఫలములు క్రమముగ ఉన్నదన మదన మోహన సంతాపన వశీకరము లనఁ దనరారిన యాస్త్రము లైనవి.

క. చన నున్నదన మదన మో

హనసంతాపనవశీకరాస్త్రము లన హృ

జ్జనునకు సంకరవల్లన

ఘనకొరికపుష్పఫలనికర మామ్రములులన్.

ఈ. సం. ౪ ౪గీ౬.

ఈసహకార భూరుహచక్రవర్తియే యొకరి శంభుమూర్తిదాల్చి యాకావ్యమున విలసిల్లి మనోజని ఉదరితడి యోధులఁజేసినాఁడు. మఱియు నీసహకారమే వసంతసంగతిగి అతాంగియై యొప్పి, పూవులను మందశాసనముతో, మత్తిల్లిన తుమ్మెదలమధురగాన మను తీయనిపాట అతో, రాచిల్కలకల్కలను ముద్దుమాటలతో, చెన్నగుకల్లవరాగ ముదిరాగముతో, కోకిల ఉహూకార మనుమధురనాదముతో, నదిలి పీఠములను శీతజాలముతో, రాలిన వడుటాకులను ములకాలితో నొప్పి చూడఁదగిన విలాసముఁ దాల్చెను.

ఈ విలాసవతి నిట్టి నూతనాలంకారములతో భూషించి క్రవర్చించుకొనిన కవివరంసుని క్రతిభ సుశ్లాఘ్యము. ఇట్టి వసంతము కవివరంసుల కావ్యములందక్కఁ గానరాదు.

చ. అలరుల మందహాసమున నన్నినవట్టదమంజగీరి రా

చిలుకలమధ్దుమాటలను జెందలిరాకులరాగలిలఁ గో

కిలనివదంబులన్ బరిహీకేశభరంబున ముక్తవర్ణ మే

ఖల నభిరామమయ్యె సహకారలతాంగి మధువ్రవంగితిన్.

కు. సం. ౪. ౪గీ.

ఇంతియ గాక యీ సహకారము వసంతసంగతిని వలరాజును బోలి యొప్పెను. చిగురుగొడుగుతో పువ్వుబాణములొ, బరిసిన కోకిలలు చిలుకలు తుమ్మెదలు అను పరివారముతోఁ గూడ నట్టి సామ్యమున్నది.

క. తలిరెల్లఁ బూవుటమ్ముల

బరిసిన పిఠకీరభృంగపరివారముతో

వలరాజుఁ బోలి మామిడి

సజ్జితగతి నుతవసంతసంగతి నొప్పెన్.

కు. సం. ౪. ౪గీ.

ఇక మలయవనము తుమ్మెదలు చిలుకలు కోకిలలు గావించిన విలాసములు విహారములు కడు హృద్యములు. ఆక్రవరణమునందలి శైలి హృద్యతరము. భావము లన్ననో కడు మధురములు. విస్తరణీతిచే వదలివాడ.

కాని యీ మధుసమాగమున సోలుచు, క్రమోదరసమునఁ గ్రాలుచు వనమును పాలనసేయు బాలికలు సవనవలాడెను తీగయుయ్యెలల నూఁగుడు క్రొత్తక్రొత్తపొకడల రాగాలాపములు చేసిరి. వారి పాటలతోఁ గలిపి పాడిన మధురగానము గావుననే నన్నచోడుని వసంతము ప్రాక్తనమైనను నూతన మునిసింపకపోదు.

క. సోలుచు నమ్మదరసమునఁ

గ్రాలుచు వనపాలబాలికలు నవలలికాం

దోలముల వేడ్క సలుపుచు

నాలతు లొగిఁజేసి పాడి రభినవలీలన్.

కు. సం. ౪. ౪౬౮.

ఇంకను నీరీతిగ భావభరితములగు వర్ణన లెన్నియో కావించి
యున్నాఁడు, ప్రపంచాతరమున వాని సరసెదము గాక.

